

BÖCKER

TILL LANDSBYGDEN

Av fil. d:r THEDE PALM, Stockholm

FÖR den som bor på landet är vägen lång till böckerna. Mycket annat distribueras numera genom väl sorterade affärer på landsbygden och genom bilar direkt till gårdarna; för att få en bok måste man fara till staden. Har man intet bestämt köp i sikte, är det kanske icke heller så lätt att finna vägen till just bokhandeln. Det ligger i en välskött bokhandels intresse att skaffa sig en fast kundkrets av personer, som få för vana att komma in och se på böcker. De följa med nyutkommen litteratur icke bara genom tidningarna utan också genom att bläddra i böckerna direkt och genom att få goda råd av sin bokhandlare. Så kan man göra, då man har tillgång till en bokhandel. För en stadsbo, som är van att på detta sätt anskaffa och läsa böcker och som skulle flytta till landet, vore skilsmässan från bokhandeln icke ett av de minsta av landsbygdens problem.

För många människor, men icke allt för många, äro böcker en nödvändighetsvara. För de övriga äro de en lyxartikel, mer eller mindre dyrbar och försvarlig eller åtrådd, men dock en lyx. Det kan för övrigt icke vara annat med de priser, som böcker i Sverige för närvarande betinga. De lägsta inkomsttagarna, i staden som på landet, ha helt enkelt icke råd att köpa böcker. Andra skulle kanske kunna skaffa en och annan bok, men många, för vilka läsning är ett behov, bereda sig tillgång härtill på annat sätt.

Enklast sker detta genom att låna böcker. Här har stadsbon återigen en fördel framför den som bor på landet. De städer, som numera icke ha ett någorlunda användbart stadsbibliotek, äro få och bli färre. Någon motsvarighet finns i allmänhet ej på landet. Sockenbiblioteken i deras gamla former ha spelat ut sin roll. Det är sant, att de kommunala biblioteken äro många till antalet och ofta välskötta. Men givetvis bli de av begränsad storleksordning. Deras bokbestånd kan aldrig, och skall icke heller, hållas aktuellt, ty en följd av bibliotekens konkurrens med bokhandeln har blivit den, att biblioteken numera frivilligt dröja en tid med att köpa åtminstone den nya skönlitteraturen. Anslagen räcka för övrigt icke

alls till för att ge låntagarna större urval att välja ibland. Centralbibliotek, som kunna komplettera småbibliotekens bestånd, finnas ej i alla län, fastän man arbetar på att få denna organisation utvidgad till hela landet.

Att folkbiblioteksrörelsen på landsbygden utbygges är förvisso något som på allt sätt bör understödjas. Men biblioteken skola icke ersätta bokköpandet. Icke minst på bibliotekshåll är man angelägen att framhålla detta. I författarnas, förlagens och bokhandeln's intresse ligger det givetvis att avsättningen av nyutkomna böcker blir så stor som möjligt. Det finns för övrigt flera slag av litteratur, som borde kunna få åtgång just bland landsbygdens befolkning, men som kräver tid att läsa, kanske en längre lästid än biblioteken vanligen medge. Det är böcker i naturligtvis särskilt lantbruks-, men även sociala, ekonomiska och tekniska ämnen. Sådana böcker borde kunna säljas, men också i fråga om möjligheterna att välja och skaffa dylika är landsbygdens befolkning försummad.

Man skall icke underskatta läslusten bland folk på landsbygden och i småsamhällena. Den åtgång, som veckopressen har just där, betyder att behovet finns, men att det tillfredsställs på mest närliggande sätt. Att en del av de summor, som nu läggas ner på ur litterär synpunkt undermålig underhållningslitteratur, i stället borde kunna användas på bättre varor, är alldeles givet, men man måste först skapa möjligheterna för att så skall kunna ske.

En annan sak visar, att just distributionsfrågan är av betydelse. Man finner, på landet som i städerna, bland ofta torftiga boksamlingar, »presentböcker» från vissa tidskrifter, böcker köpta efter »gratiserbjudanden» och liknande från förlag som specialiserat sig på att sälja genom annonser, och kanske dyrbara bokverk och uppslagsböcker, köpta på annons eller av kringresande bokagenter. I samtliga fall ha böckerna sökt upp kunderna. Åtskilliga av dessa böcker äro för övrigt bra saker, som väl kunna försvara sin plats. Många klassiska verk ha spritts på dessa vägar. Å andra sidan försäljas och köpas på så sätt många saker, som folk lika gärna kunde vara utan. Man behöver bara studera helsidesannonserna med erbjudanden om mer eller mindre föråldrad underhållningslitteratur för att finna detta. Den svenska litteraturen, och särskilt den nu levande författargenerationens produktion, säljes icke i några billighetsupplagor genom annonser. Förlagen med detta försäljningssystem hålla sig till böcker, som få säljas fritt utan att författarna kunna göra anspråk på ersättning.

Bokagenternas verksamhet innebär en speciell olägenhet. De föra nämligen praktiskt taget bara dyra böcker. För dem lönar det sig icke att resa omkring och sälja böcker med normala priser. Fastän dessa äro höga, ge de ej tillräcklig provision vid en försäljning som kalkylerats på enstaka verk. Därför övertala agenterna allmänheten att köpa samlade upplagor, praktverk och speciallitteratur, som ger försäljaren en någorlunda hygglig inkomst och förlagen möjligheter till en betydande vinst. Om litteraturen och allmänheten verkligen ha motsvarande vinst är tvivel underkastat.

Även folkbildningsintressena bli lidande på grund av svårigheterna att skaffa böcker på landsbygden. Detta påtalades för övrigt förra året av rektor Bernhard Hegardt i en artikel i Folklig Kultur. Hans förslag till förbättring av bokdistributionen, som i stort sett gick ut på att det nuvarande kommissionärssystemet inom bokhandeln borde förändras, fick ett utomordentligt ogynnsamt, för att icke säga surt, mottagande från bokhandlarehåll. Man hänvisade bl. a. till svårigheterna att få den nuvarande tillstäderna koncentrerade bokhandeln att bära sig. Mindre orter skulle ännu mycket mindre kunna ge en bokhandlare hans utkomst.

Ett argument som uppträdde i debatten om rektor Hegardts artikel var, att pressbyråns kiosker ju sälja böcker. Visserligen begränsas dessas försäljning till böcker med ett högsta pris av kr. 3:75, »men även sådana böcker kunna ha bildningsvärde». Man kan studera de utställda böckerna på vilken järnvägsstation som helst, och man blir böjd att hysa en annan uppfattning. Det må vara sant, att ett fåtal av pressbyråns kiosker på några större stationer verkligen ha kommissionärsrättigheter. Men hur stor del av allmänheten vet om detta, och vem går till en kiosk för att köpa litteratur? Bokhandels styrka är bland annat, att där finns utbildad personal, som vet vad böcker är och som kan råda vid bokinköp. Sådan personal har pressbyrån icke anledning att hålla.

Detta är för övrigt ett förhållande, som talar emot rektor Hegardts förslag om en uppmjukning av kommissionärssystemet. Han påpekade som ett exempel, att redan nu säljer Kooperativa förlaget, som står utanför bokförläggareföreningen, sina förlagsartiklar genom Konsumbutikerna. Detta är riktigt, men det ligger i sakens natur, att specerihandlare icke äro de mest lämpade, när det gäller att sälja böcker.

Bokhandlarna själva ha också försökt att lösa frågan genom att i mindre samhällen upprätta filialer. På dessa ställas icke samma krav på sortering som på huvudaffärerna, och kanske icke heller

samma krav på personalen. Det är emellertid ingen hemlighet, att flera av dessa filialer, som för övrigt äro relativt få, icke skötas på det sätt som man kan kräva av en god bokhandel. De måste vidare förläggas till någorlunda tätbefolkade samhällen, där en affär kan beräknas bära sig. Landsbygden blir ej bättre tillgodosedd genom dem. Och slutligen är det minst av allt önskvärt, att kraven på personalen sänkas, därför att bokhandeln flyttas till mindre orter. Böcker säljas icke av sig själva, utan just på orter, där läslusten sedan länge fått tillfredsställas genom veckopressen — med resultat av en sänkning av kraven på litteratur — där krävs verklig sakkunskap och förmåga. Om förläggare och bokhandel verkligen skulle vilja skapa en ny marknad bland landsbygdens befolkning, måste de göra klart för sig, att detta i viss utsträckning blir en uppfostringsfråga. Man måste lära en ny kategori av människor att köpa böcker.

Frågan om böcker till landsbygden är emellertid alltid i första hand ett distributionsproblem. Och som andra sådana kan det lösas blott genom att också bokhandeln frigör sig från sin bundenhet och kommer ut till kunderna. Olika sätt härför kunna naturligtvis tagas upp till diskussion. Sannolikt har man redan kalkylerat möjligheten av att skicka ut bokbilar. Några resultat ha i varje fall ej synts till. Sådana bilar borde dock ha en uppgift att fylla då trafiken åter blir fri. Specialbyggda vagnar skulle kunna rymma ett avsevärt lager. Detta behövde givetvis ej ökas med många artiklar, som betunga en vanlig bokhandel, såsom pappersvaror och skolböcker. Om bilen ej kunde rymma ett försäljningslager, fick man taga upp order. Men den måste föras av utbildade bokhandelsmedhjälpare, som förstodo sin sak och hade intresse för sin uppgift.

Av flera skäl vore det nyttigt, om ett sådant företag, som givetvis kräver kapital, kunde finansieras mera från bokhandlarehåll än förläggarehåll. Förläggarna ha intresse för sitt eget förlag och icke för andras, och allmänheten betraktas givetvis av dem i första hand som avnämare av deras egna förlagsartiklar. Bokhandlaren har ett helt annat intresse för böcker, och han står fri att ge råd om en god lika väl som om en dålig bok.

Det kommer att krävas duktigt folk i ledningen, om en sådan vidgad verksamhet av bokhandeln skall komma till stånd. Man kommer att möta svårigheter, både under förberedelsestadiet och vid verkställigheten. Men sådant inträffar alltid då man tänker odla obruten mark.